

УДК 347.45.47

А.В. БАСОВА, Харківський національний університет внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ З ОХОРОНИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Ключові слова: договір, надання послуг, договір охорони, договір охорони фізичної особи

Договір охорони фізичних осіб, на відміну від інших цивільно-правових зобов'язань, не передбачений у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України). Регламентація даних відносин у договірному праві здійснюється, виходячи із загальних положень зобов'язального права та підзаконних нормативних актів. Так, саме принцип свободи договору, як правильно відмітив І.А. Покровський, є неминучим наслідком самого призначення договору і є формою для закріплення приватних відносин [1, с.255]. ЦК України, закріплюючи даний принцип, встановлює, що цивільні права та обов'язки можуть виникати із дій осіб, що передбачені актами цивільного законодавства, а також із дій осіб, що не передбачені цими актами, але за аналогією породжують цивільні права та обов'язки (ч.1 ст.11). Отже, регламентація даних відносин у договірному праві здійснюється, виходячи із загальних положень зобов'язального права та підзаконних нормативних актів.

Головна мета статті – визначити місце договору охорони фізичної особи в системі цивільно-правових зобов'язань. Її новизна полягає в виведенні та наданні авторського визначення договору охорони фізичної особи.

В останній час в юридичній літературі все більше авторів схилиються до так званого квартету системи цивільно-правових зобов'язань, який запропонований у ЦК України [2, с.146]. Сутність її полягає в тому, що в залежності від спрямованості на певний результат розрізняють такі договірні типи: на передачу майна (у власність чи користування), на виконання робіт, на надання послуг

та на утворення різноманітних установ, які потім поділяються на окремі види та підвиди по певних критеріях (наприклад, оплатні та безоплатні договори з надання послуг).

За нашу думку, договір охорони фізичної особи відноситься до зобов'язань на надання послуг. У зв'язку з тим, що серед зобов'язань на надання послуг окремо виділяються три підгрупи: зобов'язання на надання фактичних послуг (зберігання, перевезення, та ін.), зобов'язання на надання юридичних послуг (доручення, комісія, та ін.) та змішаний вид зобов'язань (експедиція) [3, с.490], виникає необхідність у віднесенні договору охорони до однієї з цих підгруп. Договір охорони фізичної особи має деяку схожість і з договором доручення. Проте, по договору доручення повірений для виконання своїх обов'язків повинен вступити у правовідносини з третіми особами. За договором охорони фізичної особи охоронцю цього робити не обов'язково.

Досліджуючи сутність договору на надання послуг, слід зазначити, що він був відомий ще римському праву. Його найдавніший прообраз – це, так званий, договір наймання послуг (*location conductio operarum*), який спочатку регулював надання послуг поденниками і ремісниками, а трохи пізніше його дія поширилася на осіб, які займалися вільною духовною діяльністю, зокрема послуги лікарів, адвокатів, бухгалтерів тощо.

У класичному російському цивільному праві також були спроби визначення договору про надання послуг. Так, Г.Ф. Шершеневич, проводячи класифікацію договорів за їх ціллю, виділяв договори на надання у користування чужими послугами, до яких відносив особистий найм, оплатне надання послуг, перевезення, доручення, комісію, поклажу, товариство [4, с.316]. Найбільш розповсюдженим був договір особистого найму, за яким одна особа зобов'язувалася надати іншій за відому винагороду у період визначеного строку будь-які визначені матеріальні чи нематеріальні послуги. Д.І. Мейер відносив до предмету договору найму послуг

послуги фізичні (наприклад, послуги носильника, вантажника), послуги матеріальні, які потребують деяких знань (послуги ремісника, кваліфікованого робітника) та послуги розумові (послуги педагога, лікаря, юриста). Слушно зазначити, що класичний російський договір найму послуг практично нічим не відрізнявся від договору підряду, відповідно до якого одна особа зобов'язувалася за відому винагороду, у визначений строк надати іншій особі певну послугу, наприклад, послугу у спорудженні будинку чи перевезенні вантажу. Тому той же Д.І. Мейер зазначав, що підряд прямо підходить до особистого найму, різниця між цими двома договорами не стільки юридична, скільки фактична [5, с.283]. Єдина відмінність, яка відрізняла ці два договори, полягала у тому, що при особистому наймі послуг особа зобов'язувалася виконати певну роботу особисто, і припинявся даний договір при закінченні терміну, на який він був укладений, а в договорі підряду підрядник не зобов'язувався виконувати роботу особисто, і припинявся даний договір разом із закінченням робіт.

Вивчаючи договірне право радянських часів, слід зазначити, що Цивільний кодекс УРСР регулював лише деякі види зобов'язань з надання послуг (перевезення, зберігання, доручення, комісія, експедиція). Зобов'язання з надання інших послуг, як слушно відмітив Б.Д. Завидов, регулювалися відомчими нормативними актами, або й зовсім не регулювалися [6, с.214].

У зв'язку з цим у теорії цивільного права радянського періоду весь час різними авторами обґрунтовувалася необхідність виділення в системі цивільно-правових зобов'язань саме договорів на надання послуг. Так, О.А. Красавчиков до останніх відносив надання транспортних послуг (включаючи договори перевезення та експедирування), надання послуг зв'язку, надання господарських та побутових послуг (доручення, комісія, зберігання та інші) та кредитно-розрахункові відносини. О.С. Юффе серед зобов'язань на надання послуг, в залежності від запропоно-

ваного ним поділу послуг, окремо виділяє три групи: зобов'язання, які направлені на надання фактичних послуг (зберігання), зобов'язання, які направлені на надання юридичних послуг (доручення) та зобов'язання, що сполучають у собі як юридичні, так і фактичні послуги (експедирування). Разом із тим, оскільки відносини по наданню послуг регулювалися в основному або за допомогою передбачених у Цивільному кодексі УРСР договорів доручення та комісії, або ж за допомогою договорів підрядного типу, то існували думки про те, що для виділення самостійного договору на надання послуг немає підстав, а також про те, що у будь-якому договорі можна побачити послугу з боку одного контрагента та винагороду за неї з боку іншого.

Однак перехід України до ринкових відносин та пов'язане з цим постійне виникнення нових видів послуг потребує нових підходів до регулювання зобов'язань про надання послуг. Тому правове регулювання даних зобов'язань в Україні знаходиться на стадії реформування. Про це свідчить постійний інтерес до зобов'язань про надання послуг, який виникає у літературі. Так, у підручниках з цивільного права окремо виділяються глави, присвячені даному питанню, або ж окремо виділяється матеріал про загальні положення зобов'язань з надання послуг у розділах, присвячених окремим видам зобов'язань з надання послуг, з'являються інші роботи та наукові статті, присвячені договорам на надання послуг, загальні положення про надання послуг вивчаються в тих дисертаціях, які присвячені не поіменованим договорам на надання послуг.

Аналізуючи главу 63 Цивільного кодексу України, можна зробити висновок, що законодавець, визнавши послугу самостійним об'єктом цивільного права, найбільш точно визначив її як діяльність, результат якої невіддільний від самого процесу її надання, оскільки саме в процесі її надання одночасно проходить споживання такого результату. До того ж, як зазначено у ст.902 ЦК України,

виконавець повинен надати послугу особисто, і хоча він і має право покласти виконання договору на надання послуг на іншу особу у випадках, встановлених договором, однак завжди залишається відповідальним в повному обсязі перед замовником за порушення договору. Заслугує на увагу і вказівка на споживання діяльності, оскільки це передбачає особисту участь замовника у процесі надання послуги, зв'язаність його інтересів не лише з кінцевим результатом, а і з самою діяльністю виконавця по наданню послуг, оскільки від цього, врешті речт, багато в чому залежить сам результат. Цей момент є дуже важливим для договору охорони особи як різновиду договору про надання послуг, оскільки замовник сам приймає безпосередню участь у процесі здійснення охоронної діяльності, що виражається у наданні охоронцю службових приміщень, перевірки та огляді об'єкту перед здачею його під охорону (наприклад, на предмет відсутності сторонніх осіб на об'єкті) та інших умов, передбачених договором.

Також слід зазначити, що і в юридичній літературі немає єдиного підходу до розуміння сутності договору охорони та визначення його місця у системі договірних зобов'язань. Одні автори розглядають його як різновид договору схову [7, с.294], інші – як самостійний інститут договірних зобов'язань [8, с.280].

Але з розвитком демократичних взаємовідносин між суб'єктами господарювання цей вид договірних зобов'язань набув доволі широкого використання на практиці, тим більш, що поряд із залишеною нам від Радянського Союзу державною монополією на цей вид послуг, охоронною діяльністю все більше і більше починають займатися суб'єкти недержавних форм господарювання. Як свідчить практика, цей договір доволі широко використовується у повсякденній діяльності органів ДСО та суб'єктів недержавної охоронної діяльності, що зумовлює необхідність додаткового врегулювання відносин охоронного характеру. Це не означає,

що цей вид договірних зобов'язань майже не розглядався у вітчизняній літературі. Окрім вищезазначених договором охорони займалися такі автори як Ю.П. Косьмін, М.П. Волошин, В.І. Мальцев, В.М. Васін, Г.П. Чуб, М.Г. Маркова, М.М. Баранов, В.Д. Шелагін, Р.Б. Шишка, В.А. Кройтор та інші.

У вітчизняній літературі було сформульовано декілька понять договору охорони. Однак, слід зазначити, що цілий ряд авторів, які займалися договором охорони ще за радянських часів, тобто до проголошення незалежності України, розглядали лише такий різновид договору охорони як договір охорони об'єкту. Виводячи поняття договору охорони об'єкту більшість радянських авторів сходяться у тому, що це договір за яким підрозділ охорони зобов'язується організувати та забезпечити охорони майна госпоргану, шляхом здійснення установленого пропускового режиму на об'єктах та проведення інших заходів у цілях збереження матеріальних цінностей, а госпрган зобов'язується створити усі необхідні умови для несення служби та проводити оплату за установленими тарифами [9, с.12]. Представляється, що у цьому визначенні є найголовніші конструктивні ознаки договору: у договорі присутні дві сторони; одна сторона забезпечує охорону, інша створює усі необхідні для цього умови та проводить оплату.

Як бачимо, це визначення договору охорони об'єкту хоча й є універсальним, але вже доволі застаріле, оскільки зараз охоронною займаються не лише підрозділи ДСО, а й суб'єкти підприємницької діяльності, а замовниками цих послуг є не лише госпоргани, а будь-які юридичні та фізичні особи, які мають право вступати в договірні відносини у цивільно-правовому кругообігу. Тай самі межі охоронної діяльності набагато розширилися. Тобто, договір охорони в порівнянні з його класичним визначенням як «договору охорони об'єкта» набув доволі широкого використання, а попит на охоронні послуги по-стійно збільшується, про що свідчить поява великої кількості недержавних охоронних

підприємств.

Сучасні автори цивілістики дають більш адаптовані поняття договору охорони. Однак, слід зазначити, що вони також не використовують словосполучення «договір охорони» для визначення вищенаведеного договору. Окрім того, одні з них використовують застаріле словосполучення «договір охорони об'єкту» [10, с.280], інші користуються узагальненим словосполученням «договір охорони», даючи поняття договору охорони майна [11, с.271], а треті виводять загальне поняття договору про надання охоронних послуг, але користуються все тим же словосполученням «договір охорони» [12, с.286].

Так, наприклад, Ю.П. Косьмін, даючи поняття договору охорони об'єкту, говорить, що за цим договором одна сторона надає другій стороні послуги по охороні майна за плату, внаслідок чого між сторонами виникають майнові відносини, обумовлені використанням товарно-грошової форми. Тобто, він наголошує на товарно-грошову форму договору.

В.А. Кройтор даючи визначення договору охорони говорить, що за договором охорони одна сторона – (спеціалізована охоронна організація) зобов'язується виконувати для іншої сторони – послугоотримувача (власника або іншого титульного володільця майна) заходи, які забезпечують зовнішню недоторканість майна з боку третіх осіб, а послугоотримувач зобов'язується створити необхідні для їх проведення умови та оплатити надані послуги. У даному визначенні мається ще одна характерна ознака договору охорони – забезпечення зовнішньої недоторканості майна з боку третіх осіб та звертається увага на суб'єктний склад договору.

Р.Б. Шишка дає наступне визначення: по договору охорони одна сторона – охоронник, зобов'язується забезпечити охорону об'єкта (майна чи особистості) від протиправних зазіхань, а інша сторона (охороняючий) зобов'язується створити належні для забезпечення діяльності охоронника умови та

заплатити обумовлену плату. Дане визначення має ще одну ознаку договору – забезпечення охорони об'єкта від протиправних зазіхань.

Таким чином, зробивши детальний аналіз вищенаведених понять, та виділивши найголовніші ознаки договору охорони, можна вивести наступне поняття:

Договір охорони фізичних осіб – це договір, за яким одна сторона (охоронець) зобов'язується забезпечити захист особистих немайнових інтересів іншої сторони (замовника) від протиправних зазіхань третіх осіб шляхом надання охоронних послуг, а замовник зобов'язується надати всі необхідні для цього умови та оплатити надані послуги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права / И. А. Покровский. – М. : Статут, 1998. – 353 с. – (В серии «Классика российской цивилистики»).
2. Луць В. В. Особливості розвитку договірної форми права у сучасних умовах / В. В. Луць // Вісник Ун-ту внутр. справ. – 1999. – Вип. 6. – С. 146–151.
3. Суханов Е. А. Гражданское право : в 2 т. Т. 2. Полутом 1 / Е. А. Суханов. – М. : Изд-во БЕК, 2000. – 704 с.
4. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права (по изд. 1907 г.) / Г. Ф. Шершеневич. – М. : Фирма «СПАРК», 1995. – 556 с.
5. Мейер Д. И. Русское гражданское право : в 2-х ч. Ч. 2. – По исправ. и доп. 8-му изд. 1902. – М. : Статут, 1997. – 455 с. – (В серии «Классика российской цивилистики»).
6. Завидов Б. Д. Договорное право России / Б. Д. Завидов. – М. : ИПК «Лига Разума», 1998. – 528 с.
7. Советское гражданское право. Часть I. : учебное пособие / под ред. В. А. Рясенцева. – М. : Изд-во ВЮЗИ, 1960. – 519 с.
8. Цивільне право. Ч. 2 / за ред. проф. Підпригори О. А. та Бобрової О. В. – К. : Юрінком інтер, 1996. – 280 с.

9. Брагинский М. И. Договорное право. Книга первая: общие положения / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – Изд. 2-е, испр. – М. : Статут, 2000. – 848 с.

10. Косьмін Ю. П. Цивільне право. Ч. 2 / Косьмін Ю. П. ; за ред. проф. Підпригори О. А. та Бобрової О. В. – К. : Юрінком Інтер, 1996. – 280 с.

11. Гражданское право Украины. Ч. 2 : учеб. пособие / под ред. Слипченко С. А., Кройтор В. А. – Х. : Эспада, 2000. – 271 с.

12. Підприємницьке право України : підручник / за заг. ред. доц. Р. Б. Шишки. – Х. : Вид-во Ун-ту внутр. справ ; «Еспада», 2000. – 378 с.

Басова А. В. Поняття договору з охорони фізичних осіб / А. В. Басова // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 25–29 [Електронний ресурс].

На підставі аналізу поточного законодавства зроблено висновки щодо недоліків договору охорони фізичної особи в Україні. Визначені основні напрямки наукового пошуку у визначеній галузі правовідносин. Автор доходить висновку, що Договір охорони фізичних осіб – це договір, за яким одна сторона (охоронець) зобов'язується забезпечити захист особистих немайнових інтересів іншої сторони (замовника) від протиправних зазіхань третіх осіб шляхом надання охоронних послуг, а замовник зобов'язується надати всі необхідні для цього умови та оплатити надані послуги.

***

Басова А.В. Понятие договора охраны физических лиц

На основании анализа текущего законодательства сделаны выводы относительно недостатков договора охраны физических лиц в Украине. Определены основные направления научного поиска в обозначенной области правоотношения. Автор пришел к выводу, что договор охраны физических лиц – это договор, по которому одна сторона (охранник) обязуется обеспечить защиту личных неимущественных интересов другой стороны (заказчика) от противоправных посягательств третьих лиц путем предоставления охранных услуг, а заказчик обязуется предоставить все необходимые для этого условия и оплатить предоставленные услуги.

***

Basova A.V. The Concept of Treaty Protection

Based on the analysis of the current legislation are made conclusions about the shortcomings of the Treaty protection of physical persons in Ukraine. There is determination of the main directions of scientific research in the designated area relationship. The author came to the conclusion that the protection of natural persons is a contract under which one party (the guard) undertakes to protect the moral interests of the other party (the customer) from illegal encroachments by third persons through the provision of security services, and the customer agrees to provide all the necessary conditions and pay for the services provided.